

Биљана Д. Обрадовић

Као да лебдим изнад океана¹

<https://doi.org/10.18485/knjiz.2024.14.14.11>

Разговор водила Биљана Дојчиновић
<https://orcid.org/0000-0002-8684-2350>

Биљана Д. Обрадовић је српско-америчка песникиња, критичарка и преводитељка. Живела је у Југославији, Грчкој и Индији, пре него што је отишла у САД 1988. године. Дипломирала је на Филолошком факултету Универзитета у Београду, а магистрала креативно писање поезије на Универзитету Вирџинија Комонтвелт у Ричмонду, у Вирџинији. Докторирала је енглески језик на Универзитету у Небраски, у Линколну. Добитница је медаље Академије уметности Масарика за уметничка достигнућа, коју јој је доделила Чешка Република. Добитница је награде *Норман С. Франсис* за изврност у истраживању за 2015. на Универзитету Луизијане Ксавијер, у Њу Орлеансу, где предаје креативно писање и енглески језик. Добитница је награде *Расико Пејровић* за другу књигу поезије, *Замрзнути зајрљаји*. Са Дубравком Ђурић добила је награду *Миша Ђорђевић* за антологију савремене српске поезије *Cat Painters*. Непосредан повод за разговор је избор из поезије Дубравке Ђурић и превод на енглески, објављен 2024. године под насловом *The Politics of Hope (After the War)*.

Завршила си енглески на Филолошком факултету у Београду, а живела си на различитим местима у Југославији и свету – од Грчке, преко Индије до САД. У Њу Орлеансу предајеш креативно писање и енглески језик на Универзитету Луизијане Ксавијер (Xavier University of Louisiana). Као песникиња, преводитељка и професорка живиш у различитим језицима. Да ли видиш себе као језичког номада, некога чији ум стално преводи (да парафразирам Розе Брајдоу) и да ли ти је то најорно?

Родила сам се у Битољу јер је мој отац био цариник на југословенско – грчкој граници, окружена македонским језиком. Касније смо прешли у Неготин, где су била деца влашке мањине, опет нисам знала језик. Због новог посла мог оца у Секретаријату за иностране послове Југославије отишли смо 1969. из Београда у Грчку. Нисам знала ни реч грчког, била

¹ Овај интервју је настао у оквиру пројекта HerCuLIS (*Digitization of Heritage Culture and Language Identity of Serbian Diaspora*) Фонда за науку Републике Србије (број 1548).

сам четврти разред основне школе, мислим да се тек од петог учио страни језик, а морала сам од јесени да кренем у америчку школу и да похађам пети разред на енглеском језику. Тог лета сам учила енглески са мисиз Роси, Гркињом која је била удата за Италијана и предавала је француски у тој мојој школи. Ниједну реч српског није знала. Тако да сам одмах била била „immersed“. Она би узела чашу и рекла „glass“, ја нисам имала реч „чаша“ на уму, већ сам директно учила појмове на енглеском језику. И тако сам научила језик. Почеле смо од сликовница *Dick and Jane*, са по једном до две реченице на страници са сликом. које су ми биле чудне јер сам имала већ девет година. Чудне су ми биле и неке ствари на сликама што се тиче културе у Америци, на пример роштиљ на ком су пекли кукуруз. Касније сам видела да то раде сваког викенда.

Када сам пошла у школу, учитељица мисиз Грегоријадис ме је учила енглески док су други ђаци ишли на француски. Деца су ме задиркивала али мени је то био подстрек да што брже научим језик и да га добро говорим. Проговорила сам за годину дана. У Грчкој сам завршила осми разред, потом први средње школе у Београду и онда сам отишла у Индију. У Бомбају сам била четири године, завршила гимназију, дошла у Београд, уписала факултет 1980. године, енглески и француски, двопредметно. Француски ми је био трећи језик. Грчки сам прилично добро научила док сам била тамо, а касније сам учила на курсевима и посећивала родитеље који су поново отишли у Грчку – могу да читам на грчком и да се споразумем. У Индији нисам научила хинди нити иједан њихов језик, и тако сам опет била странац јер су сва деца знала још један језик. Тако да не преводим, мислим на енглеском. Када сам овде, мислим на српском. Има речи које знам на енглеском а не могу да се сетим на српском и обрнуто.

Објавила си четири збирке поезије до сада – три билинвалне, Frozen Embraces// Замрзнути Загрљаји ; Le Riche Monde; Little Disruptions//Мали Поремећаји; а четврту на енглеском Incognito. Како изгледа преводити сопствену поезију, а како писати је директно на енглеском?

Песме сам почела да пишем у осмој години, прво на српском и одмах потом на енглеском. Можда сам написала две-три песме на српском. Све моје песме на српском су преводи, само нисам их ја све преводила. Неке су превели неки други људи, али ја сам их подешавала за српску културу, за овај контекст.

Зашто сам уопште писала? Зато што сам стално одлазила из места у место и онда сам писала писма друговима и другарицама, дописивала сам се и са пријатељима које сам упознавала у иностранству и који су исто тако расути по целом свету. То и дан-данас радим, дописујем се са много људи, што мислим да нестаје као обичај. У данашњем свету се дописују текст порукама преко телефона. Једно моје писмо пријатељици било је дуго шездесет страна. Она га је сигурно бацила, али било ми је веома важно да стављам себе на папир, да пишем о себи, и у неком моменту је то прешло из прозе у поезију.

Ко су били њесници који су утицали на њебе у разним фазама?

Кад сам почела да размишљам о поезији као дете била ми је узор Десанка Максимовић. Имала сам част да је сретнем и упознам, два пута сам била њена гошћа. Превела сам целу књигу изабраних песама и од тога објавила једанаест њених песама. Та збирка још увек није објављена, а неке од тих песама су биле део моје магистарске тезе, док се већина састојала од мојих песама. Не знам да ли деца сада знају ”Крваву бајку”, али Десанка ми је била велики узор. После тога сам почела да читам енглеску и америчку поезију и било ми је тешко јер сам читала старије песнике, Китса, Шелија и нисам видела себе у томе уопште, није ми било занимљиво. Све док нисам отишла у Америку. Моји тамошњи професори су били песници који су јако утицали на мене: Маргарет Гибсон, Дејв Смит, Грег Донован. Дејв Смит ми је био ментор магистарске тезе, ми и дан-данас сарађујемо. Шта су изабрали да читамо? Сваке године смо на часовима креативног писања читали по минимум пет књига, најновијих књига америчких песника. У лето 1988, пред мој одлазак на постдипломске у САД у августу, упознала сам двојицу америчких песника који су били у Београду на Фулбрајту, Филипа Дејсија и Лери Леваса. С Дејсијем сам остала у контакту. Он је био формални песник, то јест, писао је у одређеној форми, што није било популарно у то време у Америци. Моји професори ми то нису то предавали, али је Дејв Смит захтевао да пишемо сонет поред преовлађујућих песама у слободном стиху. На томе сам му захвална. Пишем доста формалних песама и предајем то студентима, треба да науче како се пишу јер није једноставно. Били су ми занимљиви песници и песникиње који су писали поезију попут Ен Секстон, Керилин Кајзер, оне су се отварале негде од 60-их година, то је исповедна поезија. Лоуел је иначе био професор моје професорке Хилде Раз у Небраски, тако да сам ”потомак” Роберта Лоуела. Силвија Плат

је занимљива мада више волим Ен Секстон. ”Татица” је једина песма Силвије Плат коју моји студенти морају да знају. Ен Секстон је писала песме које до тада жене нису писале, на пример ”Ода мојој материци”. То је песма коју мушакарац не може да напише. Или, ”Менструација у четрдесетим”. Каролин Кајзер сам и лично познавала.

*Студирала си креативно писање кад је то овде било јошово
непознато. Ошкуд то?*

За креативно писање сам чула од професора Тихомира Вучковића на Филолошком факултету који је знао да пишем поезију. Хтела сам да објавим песме у факултетском часопису *Знак*, али су ми рекли да их преведем на српски. Зашто, питала сам, па ово је Филолошки факултет? Исто су ми рекли и у *Књижевним новинама* – не може, може само на српском. То је била 1986. или 1987. година. Професор Вучковић ми је предложио да одем у Америку да студирам креативно писање. Рекао ми је, идите у Америчку читаоницу у Кнез Михаиловој. Тако сам и урадила – било је три странице ситно писаног програма креативног писања и пријавила сам се на оне које сам знала. Отац ми је платио пријаве које су биле јако скупе у то време – пријавила сам се на седам – осам програма, на Харвард, Јејл, на универзитете за које сам чула . Нико ме није примио. Следеће године отац ми је рекао да покушам још једном и онда сам се пријавила на Универзитет Ајова, који је био први и најпознатији за креативно писање. Нисам примљена, али сам примљена на два друга. У марту 1988 сам отишла у САД на месец дана први пут, да бих мало упознала ту земљу и погледала неке од универзитета на које сам се пријавила, а након тога што сам примљена, преселила сам се августа 1988. на Универзитет Вирџинија Комонвелт у Ричмонду. Они су тек били почели с тим програмом, 4-5 година пре тога. Била сам први странац на том програму.

*Колико траје твој курс креативног писања и шта студенти
треба да науче током њега? Колико је тај курс повезан са оним што
радиш на часовима енглеског језика и књижевности?*

Предајем више предмета из креативног писања. Увод у креативно писање предајем бруцошима, на другој години имамо песничку радионицу, на трећој години читају савремене песнике и радимо нешто специјализовано, рецимо, о утицају сликарства или музике на поезију, а

на четвртој години студенти раде тезу из поезије, пишу књигу обима до 40 страница.

На првој години предајем четири различите ствари. Предајем *creative non-fiction*, писање есеја о себи, то је посебан жанр за који овде нема адекватног превода, предајем им поезију, сталне облике на почетку а на крају слободни стих, онда им предајем кратке приче, морају да направе причу од једног пасуса. На пример, тражим да напишу причу од задатих елемената: мушкарац и жена стоје и чекају такси. Или, абечеда. Свака реченица мора да почне словом из абецедe. Завршни облик који треба да савладају је кратак позоришни комад. На крају часа студенти састављају портфолио од својих радова насталих током семестра који личе на рукописе књига. Многи од њих никада нису ишли у позориште, иако имају осамнаест година, и мисле да је позориште исто што и филм. Поезија – задајем им пет књига, немамо књигу која је уџбеник, већ пет најновијих књига које бирам на конференцијама. Разговарамо о тим песмама и онда им задајем да, на пример, напишу сонет или рецепт за неко јело али да то у ствари буде песма, или песме о уметничким делима.

Највише студената је на првој години, четрнаест, а на песничкој радионици их имам дванаест. Такође предајем и женску књижевност у 20. веку – од Ребеке Вест, Вирџиније Вулф, читамо све жанрове. Многе од тих предмета сам сама креирала а сада их предају и други професори. Предајем и светску књижевност од 1650. до данас, као и предмете које сви професори предају, као што су енглеска реторика и састав и енглески састав и књижевност. Моји студенти су изузетно добри, многи од њих су завршили магистратуре. Неки су докторирали, имају објављене књиге, неки и по две-три, неки су добили награде за књиге, а један је чак радио на филму *Дванаест година у ројсџиву* који је добио Оскара.

Колико си дуго на Универзитету Луизијане Ксавијер и како си сјинла до Њу Орлеанса?

Ово ми је 28. година да предајем на Ксавијеру. Примила ме је тадашња шефица одсека Мишел Ливи. Занимљиво је да је у том тренутку на Универзитету Ксавијер било и троје афроамеричких песника који су сада изузетно познати: Тој Дерикот, Мејџор Џексон, који је недавно био у Београду, и Теренс Хејз, сви Афроамериканци. То су сада велика имена америчке поезије. Они су били са мном две године и отишли, а ја сам остала. Тој Дерикот је годину дана пре него што је дошла на Ксавијер креирала један диван летњи програм, зове се *Save Canem* (Пас уједа),

према натпису из Помпеје. Рекла ми је да је ту летњу радионицу тако назвала јер је то осмислила за себе и друге Афроамериканце, да се склоне негде од нас белих и да не размишљају о њима. Одговорила сам јој да бих и ја бих волела да одем негде тако и да будем међу људима као што сам ја, али за мене таквог места нема. Не осећам се као амерички белац. Ја сам свугде странац. Осећам се као да лебдим изнад океана и сваког момента могу да паднем и да се удавим.

Ове године је објављена књига The Politics of Hope (After the War): Selected and New Poems, у издању њујоршке куће Roof Books. То је избор из поезије Дубравке Ђурић који си ти сачинила, превела и у који си унела низ бележака ради разјашњења контекста и повода наслова и појединих песама. Како би описала рад на овој књизи?

Дубравка и ја смо не само заједно преводиле, него смо стварале неке нове песме на енглеском. Дубравка је језичка песникиња и игра се речима, а поред тога ретко користи знакове интерпункције и зато смо морале да радимо заједно. Годину и по дана смо радиле на књизи. Било је неколико ствари на којима је Дубравка, која иначе зна енглески (али не као ја), инсистирала али које ипак нису могле да остану на енглеском. Мени је, наравно, теже да преводим на српски, и морам да радим са песником и са неким ко је овде песник да прегледа моје преводе. То више не могу сама, али када преводим на енглески нема проблема.

Дубравка је у песмама говорила како су те песме настале, а ја сам то описала у напоменама. Размишљали смо где да их ставимо. Онда смо, заједно са издавачем, Џејмсом Шеријем и Чарлсом Бернстином, који је написао предговор, одлучиле да их ипак оставимо испод песама уместо да буду на крају књиге, јер ово је превод. На крају књиге је обиман интервју са Дубравком који сам ја урадила.

Дубравка и ти сте веома различити по песничком сензибилитету, антологија коју сте заједно радиле пре неколико година, Cat Painters, садржала је велики број песникиња и песника, мноштво различитих сензибилитета. Како је изгледао њај прелазак из једне у другу песничку „кожу“?

Тачно је да Дубравка и ја имамо потпуно различит однос према поезији. Она пише језичку поезију а ја наративну, формалну и

у слободном стиху. Било ми је веома битно да смо на те две различите стране. Антологију смо радиле четири и по године. Мислим да не би ни било добро да смо само на једној страни. Сложиле смо се да је добро да буде што више жена, то је врло битно. Дубравка је позната као феминисткиња, ја нисам, али подржавам феминизам. Антологију чине песме више од 70 аутора а половину чине жене. Друга ствар око које смо се сложиле јесте да нисмо желеле да имамо превише поезије која се враћа историји Србије, али смо имали и такве песнике. Ту су песникиње и песници различитих религија, има атеиста, геј песника, Ромкињу која је први пут антологизована и жену која је странкиња а није странац. Ја живим 36 година у Америци, она живи овде. Ја сам српско - америчка песникиња, она је јапанско-српска песникиња. Она овде живи, има оба држављанства, али пише на српском, на ћирилици. Она је наша песникиња, наравно, и јапанска. Инсистирала сам и на томе да различите врсте поезије буду заступљене. Једино бих можда волела да је било више поезије која је формална, али је јако тешко превести римовану поезију на неки језик. Инсистирала сам и на томе да буде и хаику поезије која раније није улазила у антологије. Зашто да не? Хаику је врло битан за америчку поезију а очито и за српску. Дубравка се с тим стварима слагала.

Онда смо писале увод, заједнички. И опет је Чарлс Бернстин писао предговор. Ту су и биобиблиографије чија је израда одузела много времена, али сви који су видели антологију слажу се да је то битно – ако неко жели да преведе некога из антологије одмах има све потребне податке. Такође сам снимила 25 песника из антологије и поставила на интернет тако да заинтересовани могу да чују како њихове песме звуче на српском језику.

Иначе, годинама објављујем приказе књига српске поезије и, понекад, прозе (*World Literature Today; Serbian Studies*) и одлазим на конференције по целом свету где говорим о српским песницима.

Са енглеској на српски превела си низ америчких песника, између осталих и песме свој мужа Дона Герија, American Ghosts: Selected Poems. Како је изгледао тај процес превођења са енглеској на српски?

Прва поетска књига коју сам превела на српски била је Цонова песничка збирка. Његова поезија је тешка за превођење, он има невероватан речник, сваког дана чујем неку нову реч од њега. Зато је веома тежак за превод. Кад сам завршила, радила сам са Иваном

Миланков и Братиславом Милановићем, да средимо песме, и то је било јако лепо. Ивана зна енглески, Бата не, сам процес је био сјајан. Није било пуно исправки, мада мислим да грешим у падежима. Не знам, нисам ту тридесет шест година, добро је да уопште и говорим српски. Знам људе који оду и после пет или десет година забораве језик.

Да ли би ти било лакше да се овај интервју води на енглеском?

Не, наравно, овде сам сада и волим да говорим српски.

Џон и ти имате сина Питера који је сада на колеџу. Да ли Питер говори српски? Да ли ти је било важно да га научиш свом мајерњем језику? Зашто?

Он се зове Петар. Тамо је Петаар, дуго а, овде Питер, нигде му не погоде име. И он, као и ја, лебди негде између.

Какав однос мислиш да твој син има према српском језику и шта си радила у том смеру?

Петар се родио 2003. године, а 2005. се догодио ураган Катрина. То је потпуно променило наше животе. Годину дана нисмо живели у својој кући. Изгубили смо 2500 књига, Петрове играчке, једно време смо били бескућници. Мишел Ливи нам је опет помогла, омогућила је да будемо у једном стану у Северној Каролини четири месеца. Потом смо били у Минесоти, и на факултет смо се вратили 2006, да би 2007. у јануару дошли поново у Београд јер је Џон добио Фулбрајтову стипендију коју нисмо могли да одложимо. Тада је Петар ишао у једно обданиште и течно проговорио српски. Било је ту и друге деце из иностранства. Пошто смо се вратили у Америку сваког лета смо овде долазили. Када је имао седам – осам година схватила сам да не могу да разговарам само српски са њим и онда сам од неког добила информацију да постоје часови преко Скајпа које даје једна студенткиња на постдипломским студијама из Ниша за децу из дијаспоре. Она је била професор српског Петру седам година. Када бисмо долазили овде преко лета у Нишу је имао часове српског уживо. Била је сјајна. Гледали су цртане филмове заједно, читали песме на српском, учила га је о култури. Петар пише српски, ћирилицом и латиницом. Имао је проблема да опет проговори, јер овде нема друштво

и нема с ким да разговара на српском. Ипак би волео да овде буде на мастеру годину дана јер то је једини начин да поврати језик који му је ”ушао у уши” кад је био мали.

Дуїо си у САД и окружена енїлеским језиком. Да ли још ђонекаг реа-їујеш неочекивано на срїском језику? Да ли се маїтерњи језик изненадно їробије у одређеним ситїуацијама у којима їа не би очекивала?

Имам пуно пријатељица у Америци с којима разговарам на српском и на енглеском, али нам се у разговору мешају речи. На пример, ”Шта ћете да радите за Thanksgiving?” Када разговарам са Американцима никада не мешам језике.

Има и неких ствари из културе, које су ми занимљиве, на пример, ”ниси чувао овце с њим”, што понекад говорим својим студентима када, рецимо, о Чарлсу Симићу говорим као ”Чарлсу”. Онда их упозоравам на то да треба да користе презиме, Симик, како је он изменио своје име.

А їи? Како се їи їрезиваш?

Ја сам Биљана Д. Обрадовик, јер, наравно, овде не знају за ”ћ”.

Шїа їренуїно їриїремаш?

Чекам издавача у Србији да прими и објави превод књиге *Инкоїниїо* на српском. Поред тога годинама већ радим на својим мемоарима. На пролеће 2026. изаћи ће моја нова књига, пета збирка поезије, код универзитетског издавача LSU Press, једног од најбољих за поезију. После тога се враћам писању мемоара. Планирам и барем још две књиге поезије и збирку текстова са конференција. И један кувар!